

Stakes 2001

ORGANISAATIO • ORGANISATION

Stakesin organisaatio koostuu neljästä tulosalueesta sekä erillisestä ulkomaanavun yksiköstä ja alueyhteistyöryhmästä.

Stakes organisation består av fyra resultatområden och en separat enhet för internationellt utvecklingsarbete samt gruppen för regionalt samarbete.

Pääjohtaja • Generaldirektör	Sosiaali- ja terveystalvelut • Social- och hälsovårdstjänster
Ulkomaanavun yksikkö • Enheten för internationellt utvecklingsarbete	
Neuvottelukunta • Delegation	Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen • Välfärds- och hälsofrämjande
Pysyvät asiantuntijat • Permanenta sakkunniga	
Johtoryhmä • Ledningsgrupp	StakesTieto • StakesInformation
Asiantuntijaryhmät • Sakkunniggrupper	Hallintopalvelut • Administration

www.stakes.fi/tietoa/vuosik

Stakesin vuosikertomus on luettavissa esteettömästi verkossa • Stakes årsberättelse finns även tillgänglig över nätet.

Stakesin vuosikertomus 2001 Stakes årsberättelse 2001

Lapsen nimi on tänään	2	Ett barn väntar inte	
Vuosi 2001: Katse lasten ja nuorten hyvinvointiin	4	År 2001: En återblick på barns och ungas välbefinnande	
Uusia näkökulmia lapsipolitiikkaan	4	Nya synvinklar på barnpolitiken	
Työ ja perhe ovat sovitettavissa yhteen	4	Det är möjligt att jämka samman arbete och familj	
Tietoa varhaiskasvatuksen kehittämiseen	6	Information behövs om hur förskolepedagogiken skall utvecklas	
Oppilaskyselyistä konkreettista tietoa	8	Enkäter bland skolelever ger konkret kunskap	
Vanhemmuteen kaivataan tukea	10	Föräldrar är i behov av stöd	
Varhaisella puuttumisella tuloksiin	10	Tidigt ingripande ger resultat	
Lastensuojelun tarve kasvanut	12	Ett ökande behov av barnskydd	
Yhteistyötä Venäjän lasten hyväksi	13	Samarbete för att förbättra barnens situation i Ryssland	
Perustiedot Stakesista	14	Kort om Stakes	
Johtoryhmä ja neuvottelukunta	18	Ledningsgrupp och delegation	
Vuosi 2001 lyhyesti	20		
Tilinpäätös	24		
Yhteystiedot	28		

LAPSEN NIMI ON TÄNÄÄN

Sosiaali- ja terveysala on laaja käsite, joka kattaa elämän ilmiöitä laidasta laitaan. Siihen mahtuu hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen sen kaikilla tasoilla. Toimijoina ovat kansalaiset itse, kunnat ja järjestöt, mutta näkyviin tulevat samalla suuret päätöksenteon rakenteet kotimaasta aina Euroopan unionin ja Yhdistyneiden kansakuntien politiikkaan asti.

Sosiaali- ja terveysalaan sisältyy koko palveluiden kirjo äitiysneuvoloista dementia-koteihin, päihdehuollosta perheneuvoloihin. Sen piiriin kuuluvat palveluiden ammattihenkilöt, vapaaehtoiset ja omaiset.

Stakes on saanut tehtäväkseen seurata ja arvioida sosiaali- ja terveysalaa. Tämä on haastava tehtävä, joka vaatii ammattitaidolta ja osaamiselta paljon.

Koko maapallon väestön ikääntyminen on tosiasia, jota emme enää pitkään pysty välttelemään. Syyskuun 11. päivä muistutti koko maailmaa yhteisestä haavoittuvuudestamme. Vuoden 2001 historiasta luetaan monta muutakin suurta asiaa, joihin olisi voitu keskittyä. Stakes esittäytyy vuosikerto-

muksessaan tällä kertaa pitkälti yhden teeman kautta. Stakes on valinnut teemakseen lapset.

Lapset ovat tulevaisuus. Lapset ovat tietoyhteiskunnan kallein pääoma. Lapset ovat aikuisista ja heidän päätöksistään riippuvaisia, vaikka he omalta osaltaan vaikuttavatkin ihmisuhteissa ja maailmassa. On syytä paneutua suomalaisen lapsen elinolosuhteisiin ja tarpeisiin. Tässä stakeslainen kartta teille, hyvät lukijat. Se ei ole kaiken kattava, sillä sosiaali- ja terveysala ei vastaa kaikesta. Uskon, että se on oman alamme kannalta riittävän monipuolinen, jotta kiinnostus lapsiin lisääntyisi ja päätöksenteolle luotaisiin uutta pohjaa.

Pääjohtaja

ETT BARN VÄNTAR INTE

Social- och hälsovården är ett omfattande begrepp, som täcker fenomen i livet inom ett mycket brett spektrum. Det omfattar åtgärder i syfte att främja välbefinnande och hälsa på många olika plan. Medborgarna själva, kommunerna och olika organisationer är exempel på aktörer på området. Utöver beslutsfattarna i hemlandet har Europeiska unionen och Förenta Nationerna en roll i sammanhanget. Med sin politik och sina strukturer för beslutsfattande är de med om att utforma social- och hälsovården.

Social- och hälsovården täcker hela spektret av tjänster från modrådgivning till hem för dementa, vård för missbrukare och familjerådgivning. Tjänsterna tillhandahålls av yrkesutbildad personal på området, frivilliga och anhöriga.

Stakes har som uppgift att följa upp och utvärdera social- och hälsovården. Det är en stor utmaning, som kräver yrkeskunskap och kunskande i mängder.

Jordklotets befolkning åldras, vilket vi inte längre kan blunda för. Händelserna den 11 september påminde hela världen om vår gemen-

samma sårbarhet. När man beaktar år 2001 i sin helhet kunde vi ha valt att presentera andra tyngdpunktsområden för vår verksamhet. Stakes har nu valt att fokusera på barnen.

Barnen är vår framtid. Barnen är informationssamhällets främsta resurs. De vuxna styr barnens liv med sina beslut. Det hindrar inte att barnen är rätt självständiga i sin växelverkan med andra. Vi har anledning att fördjupa oss i det finländska barnets levnadsförhållanden och behov. Stakes lägger fram en karta som ni kan orientera er med, bästa läsare. Kartan är inte heltäckande: social- och hälsosektorn är inte till alla delar ansvarig för människornas liv. Jag tror i alla fall att kartan är tillräckligt mångsidig för att intresset för barn skall öka och för att en ny, solid grund skapas för beslutsfattandet.

Generaldirektör

tänkö

Lapset ovat tietoyhteiskunnan kallein voimavara.
Barnen är informationssamhällets viktigaste resurs.

i dag

Uusia näkökulmia lapsipolitiikkaan

Lapsuutta ja vanhemmuutta koskevat teemat ovat nousseet viime aikoina vahvasti julkisuuteen. Näiden kysymysten parissa Stakesissäkin vuosi 2001 on ollut työteliäs ja hedelmällinen. Esimerkkinä tästä on hallituksen lasten ja nuorten hyvinvointia koskevan lapsipoliittisen selonteon tueksi Stakesissa tehty raportti *Mikä lapsiamme uhkaa?*

Raportissa käsitellään lapsiväestön asemaa ja hyvinvointia eri tutkimusten ja tilastojen valossa sekä eritellen taloudellisia, sosiaalisia, poliittisia ja kulttuurisia muutoksia, jotka ovat 1990-luvulla vaikuttaneet lasten arkeen kodissa ja kodin ulkopuolella. Julkaisu sisältää ehdotuksia lapsipolitiikan tavoitteista ja sisällöstä, ja se on ollut kertomusvuonna yksi kysytyimmistä Stakesin kirjoista.

Nya synvinklar på barnpolitiken

Teman i anslutning till barndom och föräldraskap har på senare tid debatterats i olika sammanhang i offentligheten. Även på Stakes har år 2001 varit arbetsamt och resultatrikt i detta avseende. Rapporten *Vad hotar våra barn – riktlinjer för en barnpolitisk debatt* utkom under året och ansluter sig direkt till regeringens redogörelse i ämnet.

Rapporten belyser barnbefolkningens ställning och välbefinnande utgående från undersökningar och statistik. Den fokuserar på de ekonomiska, sociala, politiska och kulturella förändringar som har påverkat barnens vardag på 1990-talet i hemmet och utanför hemmet. Rapporten innehåller också förslag på barnpolitikens mål och innehåll. Den har varit en av de mest efterfrågade av Stakes publikationer under verksamhetsåret.

Työ ja perhe ovat sovitettavissa yhteen

Työn ja perheen yhteensovittaminen ei ole vain pienten lasten äitien asia. Se koskee myös koululaisten äitejä ja isiä sekä kaikkia niitä naisia ja miehiä, jotka auttavat ikääntyviä vanhempiaan selviytymään arjessa. Kokemukset ovat osoittaneet, että kun työn ja perheen yhteensovittamisen teemoihin paneudutaan työpaikoilla, vaikutukset ovat myönteisiä sekä työnantajille että työntekijöille.

Työn ja perheen yhteensovittamisen kehittäminen työyhteisöissä -hanke käynnistyi kertomusvuoden alussa. Teemaa on tarkasteltava sekä sosiaalipolitiikan että työelämän organisoimisen näkökulmasta. Hankkeen tavoitteena on kehittää työpaikkatason käytäntöjä siten, että työn ja perhe-elämän yhdistäminen sujuu sukupuolten tasa-arvoa ja työntekijöiden jak-

Det är möjligt att jämka samman arbete och familj

Att jämka samman arbete och familj är inte något som uteslutande kommer an på mödrar till små barn. Det är lika väl en angelägenhet för pappor och mammor till barn i skolåldern liksom för alla de kvinnor och män som bistår sina älderstigna föräldrar i vardagen. Av erfarenhet vet man att när frågor i anslutning till arbete och familj behandlas gemensamt på arbetsplatserna så gynnas både arbetstagare och arbetsgivare.

Projektet Hur sammanjämka arbete och familj på arbetsplatser inleddes i början av verksamhetsåret. Temat granskas dels från ett socialpolitiskt perspektiv, dels från ett perspektiv där arbetslivets organisation står i centrum. Syftet är att utveckla praxis på arbetsplatsen för att främja jämställdhet mellan kvinnor och män och bidra till att arbetstagarna orkar

millioin

när

Kun työpaikka tukee perhe- ja työelämän yhteensovittamista, siitä hyötyvät sekä perheet että työnantajat.

Familjerna och arbetsgivarna har gemensam nytta av sammanjämkning av arbete och familj på arbetsplatser.

samista edistävällä tavalla. Hankkeessa etsitään ratkaisua siihen, että miten asia saadaan esiin työpaikoilla ja pysyväksi osaksi niiden henkilöstöpolitiikkaa. Tärkeä osa hanketta on laaja tiedotus- ja koulutustoiminta (www.stakes.fi/hyvinvointi/lape/tyty).

Uudessa Perhevapaat sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta -hankkeessa tutkitaan äitiys-, isyys- ja vanhempainvapaan sekä hoitovapaan käyttöä. Samalla selvitetään naisten ja miesten mahdollisuuksia osallistua tasa-arvoisina työelämään ja perhe-elämään.

Tietoa varhaiskasvatuksen kehittämiseen

Valtakunnallinen varhaiskasvatuksen linjaus on osa lapsen kasvua ja oppimista edistävää ohjaavaa asiakirjakokonaisuutta. Stakes osallistui linjausten laadintaan yhdessä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa. Lopullisen muotonsa asiakirja saa val-

i arbetet. Vidare är syftet att lägga fram en lösning som gör det möjligt att på arbetsplatsen ta upp frågor i anslutning till arbete och familj och att beakta de här frågorna inom personalpolitiken. Information och utbildning på bred basis utgör också en viktig del av projektet.

Ett nytt projekt, Familjeledigheterna från ett jämställdhetsperspektiv, inleddes för att undersöka användningen av moderskaps- och faderskapsledigheten samt föräldra- och vårdledigheten. Samtidigt utreds kvinnors och mäns möjlighet att på lika grunder delta i arbetsliv och familjeliv.

Information behövs om hur förskolepedagogiken skall utvecklas

Riksomfattande riktlinjer för förskoleverksamheten är en del av en större dokumenthelhet som har gjorts upp för att främja barnens uppväxt och inläring. Stakes bistod social- och hälsovårdsministeriet i arbetet med att utforma riktlin-

tionsevoston periaatepäätöksenä. Kun normiohjausta on purettu ja kuntien oman strategian osuutta palveluiden tuottajina ja kehittäjinä on vahvistettu, on kehitettävä uusia yhteistyön muotoja. Tietoyhteiskunta asettaa palvelujärjestelmille uusia haasteita.

Varttua-hankkeena Stakesissa on kehitetty valtakunnallinen ja avoin Internet-ympäristö (www.stakes.fi/varttua). Se tarjoaa vuorovaikutteisen väylän ja monipuolista tietoa varhaiskasvatuksen teemoista. Sivustoon kootaan hyviksi koettuja käytäntöjä sekä tutkimus- ja kehittämishankkeiden esittelyjä. Hankkeessa on mukana kymmenen kokeilukuntaa. Kertomusvuonna tehdyn kyselyn mukaan tieto- ja viestintätekniikan käyttö ei ollut vielä kovin yleistä päiväkodeissa. Lastentarhanopettajista 71 prosenttia suhtautui kuitenkin uuden tekniikan käyttöön myönteisesti.

Valoa (www.stakes.fi/valoa) on varhaiskasvatuksen laadunhallintaa ja ohjausta selvittävä ja kuntien kehittämistyötä tukeva sosiaali- ja terveysministeriön ja Stakesin yhteinen

jerna, som i sista hand statsrådet slår fast i ett principbeslut. Nya samarbetsformer krävs till följd av att normstyrningen avecklats och för att kommunernas egna strategier mera än tidigare styr produktionen och utvecklingen av tjänster. Informationssamhället ställer nya utmaningar på tjänsterna.

Projektet Varttua omfattar en öppen, landsomfattande Internet-omgivning. Det erbjuder dels mångsidig information om olika teman inom förskolepedagogik, dels en kanal för växelverkan. På webbsidorna presenteras praktiska tillämpningar på området samt forsknings- och utvecklingsrön. Tio pilotkommuner deltar i projektet. En undersökning som gjordes under verksamhetsåret visade att personalen på daghem inte använder informations- och kommunikationsteknik i nämnvärd grad. 71 procent av barnträdgårdslärarna förhöll sig i alla fall positivt till ny teknik och dess tillämpningar.

Projektet Valoa fokuserar på kvalitetsledning och styrning inom förskolepedagogiken samt på utvecklingsarbete i kommunerna. Det är ett gemensamt projekt för social- och

hanke. Syksyllä tehdyn selvityksen mukaan suhtautuminen laaturyöhön oli pääosin myönteistä, vaikka puolet kunnista ilmoitti, ettei heillä ollut systemaattista laaturyön kehittämistä ja arviointia lasten päivähoitossa. Hankkeessa on mukana 11 kokeilukuntaa.

Kuntayhteistyön voimistamiseksi Stakes ja Suomen Kuntaliitto järjestivät jo toisen kerran valtakunnallisen Varhaiskasvatuksen päivän. Se kokosi noin 200 osanottajaa eri puolelta maata. Lääninhallitusten ja sosiaali- ja terveysministeriön kanssa järjestettiin 11 alueellista ajankohtaisseminääriä, joihin osallistui yhteensä noin 1 000 henkilöä.

Stakesin Lapset kertovat -hankkeessa (www.stakes.fi/lapsetkertovat) perheneuvolan työntekijät ja lapset avasivat Internetissä Storybridge-satusillan Kotkasta palestiinalaislasten pakolaisleiriin Beirutin. Helsingin Kirjamessuilla lokakuussa 2001 saduttaminen keräsi satulabyrinttiin 381 lasta kertomaan 265 ihka uutta tarinaa.

hälsovårdsministeriet och Stakes. Enligt en enkät som gjordes på hösten förhöll sig de flesta kommuner positivt till kvalitetsarbete även om hälften av kommunerna uppgav att de inte systematiskt arbetade för att utveckla eller utvärdera kvaliteten inom barn dagvården. Elva pilotkommuner deltar i projektet.

För att stärka kommunsamarbetet arrangerade Stakes och Finlands Kommunförbund redan för andra gången en riksomfattande träff för personer som är verksamma inom förskolepedagogiken. Cirka 200 personer från olika delar av landet deltog i träffen. I samråd med länsstyrelserna och social- och hälsovårdsministeriet ordnade Stakes elva regionala sammankomster om aktuella rön och riktningar inom förskolepedagogiken. Sammanlagt deltog cirka 1 000 personer.

Inom Stakes projekt Barnen berättar har anställda på familjerådgivningsbyråer och barn etablerat en sagobro, Storybridge, i Internet mellan Kotka och ett palestinskt flyktingläger i Beirut. I oktober 2001 lockade en sagolabyrint i

SADUN VOIMAA

Sadutus on menetelmä, jossa sekä kuuntelija että kertoja ovat aktiivisia toimijoita. Tämän uuden toimintatavan avulla työ voidaan suunnitella ja tehdä lasten ehdoin. Sadutuksessa aikuinen sanoo lapselle:

"Kerro satu tai tarina. Minä kirjoitan sen ylös juuri niin kuin sinä sen kerrot. Ja kun satu on valmis, minä luen sen sinulle, jotta voit korjata, jos haluat."

KUKKO JA KANA

"Kerran oli kukko ja kana, jotka rakastivat toisiaan. He saivat kananpoikia. Kanan nimi oli Karbouj ja kukon Karbouj. Heillä oli viisi kanapoikaa ja heitä kutsuttiin Karboujateiksi kuten niitäkin. Kukko sanoi, että me haluamme mennä...me haluamme lähteä matkalle. He sulki talonsa ja lähtivät matkalle..."

Ali Abdul Latif, 6 v.

Sadun kirjasi ylös joulukuussa 2001 Kholsit Al Hadoutti Shatillan pakolaisleirillä Beirutissa.

SAGANS TROLLMAKT

Sagotering är en metod som bygger på att både lyssnaren och berättaren är aktiva aktörer. Med hjälp av sagotering kan arbetet planeras och göras på barnens villkor. Sagotering innebär att den vuxna säger till barnet: "Berätta en saga, hurdan du vill. Jag skriver upp den. Och när den är färdig läser jag den för dig, så att du kan ändra på någonting ifall du vill."

EN TUPP OCH EN HÖNA

"En gång fanns det en tupp och en höna, som älskade varandra. Tillsammans fick de kycklingar. Hönan hette Karbouj och tuppen Karbouj. De hade fem kycklingar och i likhet med hönan och tuppen kallades de för Karboujater. Tuppen sade att vi vill bege oss... ..vi vill ut på en resa. De stängde huset och begav sig på en resa..."

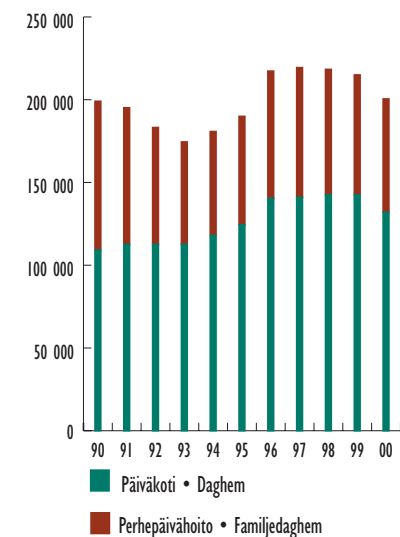
Ali Abdul Latif, 6 år

Sagan tecknades ner av Kholsit Al Hadoutti på flyktinglägret Shatila i Beirut år 2001.

Varhaiskasvatuksen verkkosivut ovat oiva väylä yhteiseen tiedonvaihtoon ja keskusteluun.

Webbsidorna inom barnpedagogik fungerar förträffligt för utbyte av information och för diskussion.

Päivähoidossa hoidettavien lasten määrät 1990 – 2000
Antal barn som vårdades på daghem 1990 – 2000

Oppilaskyselyistä konkreettista tietoa

Kouluterveyskysely on jo vuosia ollut käytännönläheinen linkki Stakesin ja kuntien vuoropuhelussa. Monet kunnat ovat käyttäneet kyselyn tuloksia valmistellessaan lapsipoliittisia ohjelmia ja lasten hyvinvointiselontekoja valtuustoilleen. Yhteistyössä 20 koulun ja eri alojen asiantuntijoiden kanssa on kehitetty kouluyhteisön hyvinvoinnin edistämiseksi tarvittavaa työkalupakkia (www.stakes.fi/hyvinvointi/ted/tkverkosto).

Vuosina 2000 – 2001 kouluterveyskyselyssä (www.stakes.fi/kouluterveys) selvitettiin oppilaiden koulukokemuksia, terveyttä ja hyvinvointia. Kyselyissä on vuosien varrella todettu suuria eroja eri koulujen välillä. Peruskoulun 8. ja 9. luokilla 6–7 prosenttia oppilaista kertoi tullessa kerran viikossa tai useammin kiusatuksi. Oppilaat kokivat kouluissa paljon fyysisten työolojen puutteita. Esimerkiksi runsas puolet vastaajista ilmoitti huonon ilmanvaihdon häiritsevän koulutyö-

samband med bokmässan i Helsingfors 381 barn att berätta 265 helt nya sagor.

Enkäter bland skolelever ger konkret kunskap

Undersökningen Hälsa i skolan har redan i flera års tid varit en konkret form av samarbete mellan Stakes och kommunerna. Många kommuner har använt enkätens resultat när de har lagt fram barnpolitiska program och redogörelser om barns välmående för sina fullmäktige. Tjugo skolor i samarbete med experter på olika områden har arbetat med att ta fram en uppsättning verktyg för att främja välbefinnandet i skolorna.

Åren 2000 – 2001 kartlade undersökningen Hälsa i skolan elevernas skolupplevelser, hälsa och välbefinnande. Under årens lopp har det konstaterats att det finns stora skillnader mellan skolorna och kommunerna. På grundskolans åttonde

tä. Masentuneisuus, väsymys, päänsärky ja hartiasäryt sekä päihteiden käyttö ovat lisääntyneet. Myös astma, allergiat ja ylipaino vaivaavat entistä useampia lapsia.

Vuonna 2001 valmistui ESPAD-tutkimus 15–16-vuotiaiden koululaisten päihteiden käytöstä. Eurooppalainen tutkimusaineisto on koottu vuosina 1995 ja 1999, ja Suomen osuudesta vastasi Stakes. Vuonna 1995 tutkimuksessa oli mukana 23 maata, 1999 maita oli 30. Tutkimuksen mukaan suomalaiset nuoret juovat itsensä useammin humalaan kuin muut eurooppalaiset nuoret. Huumeiden käyttö on lisääntynyt lähes kaikissa maissa, erityisesti Itä-Euroopassa (www.stakes.fi/hyvinvointi/ahtu/esp2001).

Vanhemmuuteen kaivataan tukea

Haasteet vanhemmuudelle ja vanhemmuuden tukemiselle ovat nyky-Suomessa suuria. Laman taloudelliset ongelmat ja

och nionde klass uppgav 6–7 procent av eleverna att de hade utsatts för mobbning en eller flera gånger i veckan. Många elever upplevde brister i de fysiska arbetsförhållandena i skolan: drygt hälften av dem som svarade på enkäten uppgav att dålig ventilation störde skolarbetet. Depression, trötthet, huvudvärk, värk i skuldror samt missbruk av rusmedel har ökat bland eleverna. Allt flera barn lider också av astma, allergier och övervikt.

År 2001 fanns resultatet att tillgå i ESPAD-undersökningen om användningen av rusmedel bland skolelever i 15–16 års ålder. Undersökningsmaterialet samlades in i Europa år 1995 och år 1999. Stakes hade hand om Finlands andel i undersökningen. I undersökningen deltog 23 länder år 1995 och 30 länder år 1999. Ungdomar i Finland dricker fortfarande oftare alkohol i syfte att bli berusade än ungdomar i andra länder. Användningen av narkotika har ökat i nästan alla länder, speciellt i Östeuropa.

läähe

illa

närhet

Monet vanhemmat kaipaavat opastusta lasten hoidossa, kasvatuksessa ja hyvän arjen tarjoamisessa.

Många föräldrar vill ha handledning i hur barn sköts och uppfostras samt råd om hur en god vardag byggs upp.

työttömyys heikensivät monien vanhempien mahdollisuuksia tukea lapsia kotona. Palvelujen leikkaukset laman aikana jäivät monelta osin pysyviksi. Siksi lasten vaikeuksia on entistä vaikeampi havaita ajoissa ja tarttua niihin jo varhaisessa vaiheessa.

Stakesissa aloitettiin vuonna 2000 laaja Vanhemmuuden aika -kokeiluhanke. Siitä saatujen kokemusten mukaan monille vanhemmille tulisi antaa hyvin konkreettista opastusta lapsen hoidossa, kasvatuksessa ja arjen vuorovaikutuksessa.

Espoossa, Jyväskylässä ja Raumalla alkaneessa hankkeessa kehitettiin neuvoloiden, päiväkotien ja kotihoidon perhetyön uusia työkäytäntöjä. Hankkeessa toimii yhteistyöfoorumi, jossa kohtaavat lapsi- ja perhepoliittiset järjestöt, Suomen Kuntaliitto, Helsingin kaupunki, terveydenhuoltoalan ammattijärjestö Tehy, Lastentarhanopettajaliitto sekä Kirkon perheasiain keskus. Keskustelussa nousivat esiin vanhemmuuden tuen tarve ja arkielämän hyvien kokemusten merkitys. Marraskuussa järjestettiin neuvoloiden ja päiväkotien henki-

löstölle koulutustilaisuus, jossa oli 170 osallistujaa.

Stakesissa on vanhemmuutta tuettu mielenterveytyksessä jo vuodesta 1997. Kahdeksanpäiväisen koulutusjakson ja kaksivuotisen työnohjauksen saaneet terveydenhoitajat havaioivat neuvolassa vanhemman ja vauvan vuorovaikutusta ja puuttuvat konkreettisesti jo varhaisessa vaiheessa mahdollisiin psykososiaalisiin ongelmiin. Malli on levinnyt laajalle. Vuoden 2001 loppuun mennessä peruskurssille oli osallistunut koulutettavia noin puolesta Suomen kunnista. Peruskursseja on järjestetty yhteensä noin 100 eri puolella Suomea, ja kaikkiaan on koulutettu yli 1 300 perustason työntekijää.

Varhaisella puuttumisella tuloksiin

Lapsiin ja naisiin kohdistuvaan väkivaltaan on viime vuosina kiinnitetty yhä enemmän huomiota. Väkivalta osataan ottaa

puheeksi, ja monissa kunnissa hyödynnetään varhaiseen puuttumiseen kehitettyjä uusia työkäytäntöjä.

Lapsiin kohdistuvan väkivallan ja lasten seksuaalisen hyväksikäytön havaitseminen onkin tehostunut. Hyväksikäyttöepäilyjä oli 1990-luvun lopussa yli neljä kertaa niin paljon kuin viisitoista vuotta aikaisemmin. Erityisesti avioeron ja huoltoriitojen yhteydessä myös aiheettomien epäilyjen määrä on lisääntynyt.

Vuosittain noin 30 000 lasta joutuu kohtaamaan vanhempiensa eron. Erotilanteiden käsittelemistä varten Stakesissa valmistui kertomusvuonna sosiaalitoimen työntekijöille tarkoitettu opas *Lapsen etu erotilanteissa*.

Arvioilta noin 200 000 lasta elää perheessä, jossa mies pahoinpitelee äitiä. Naisiin kohdistuvaan väkivaltaan puuttamalla suojellaan tehokkaasti lapsia. Stakesissa toimivan Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyhankkeen (www.vakivalta.net) lähtökohtana on se, että yhteiskunnalla on merkittävä rooli naisiin kohdistuvan väkivallan havaitsemisessa,

Föräldrar är i behov av stöd

I dag är förväntningarna på föräldraskap och kraven på att stödja föräldrarna omfattande i Finland. Problemen och arbetslösheten under den ekonomiska nedgången försämrade möjligheterna för många föräldrar att hemma stödja barnens utveckling. I många avseenden blev de nedskämningar som företogs under recessionen varaktiga. Därför är det allt svårare att i tid observera barns svårigheter och att ingripa i ett tidigt skede.

År 2000 inledde Stakes pilotprojektet Tid för föräldraskap. Erfarenheterna av detta omfattande projekt tyder på att många föräldrar är i behov av mycket konkret handledning i skötseln och uppfostringen av barn liksom i växelverkan i det dagliga livet.

Ny arbetspraxis utvecklades inom det rådgivande familjearbetet, på daghem och inom hemvården i projektets pilotkommuner Esbo, Jyväskylä och Raumo. Utöver det har ett forum etablerats inom projektet för samarbete mellan olika

organisationer verksamma inom barn- och familjepolitiken, Finlands Kommunförbund, Helsingfors stad, hälso- och socialvårdens fackorganisation Tehy, Barnträdgårdsläraförbundet och Kyrkans central för familjefrågor. Behovet av att stödja föräldrar och betydelsen av goda erfarenheter i vardagen har betonats. I november arrangerades en utbildningsträff för anställda inom rådgivningen och i daghemmen, där 170 personer deltog.

Redan från år 1997 har Stakes understött föräldraskap inom mentalvården. Hälsovårdare som har genomgått ett utbildningsavsnitt på åtta dagar och en handledande utbildning på två år iaktar växelverkan mellan föräldern och barnet på rådgivningen. I ett tidigt skede ingriper hälsovårdaren i eventuella psykosociala problem. Modellen har fått omfattande spridning: fram till slutet av 2001 hade deltagare från cirka hälften av kommunerna i Finland gått igenom grundkursen. Totalt ordnades cirka 100 grundkurser i olika delar av Finland, och sammanlagt 1 300 anställda inom primärvården har deltagit i utbildningen.

Tidigt ingripande ger resultat

Under de senaste åren har man allt mera uppmärksammat våldet mot barn och kvinnor. Numera vet man bättre än tidigare hur man skall ta upp frågor i anslutning till våld. I många kommuner utnyttjas den nya arbetspraxis som har tagits fram för tidigt ingripande.

I dag upptäcks våld som begås mot barn och sexuellt utnyttjande av barn effektivare än tidigare. I slutet av 1990-talet hade misstankarna om utnyttjande fyrfaldigats jämfört med situationen femton år tidigare. Speciellt i samband med skilsmässor och vårdnadstvister har även ogrundade misstankar blivit vanligare.

Årligen konfronteras 30 000 barn med föräldrarnas skilsmässa. Under verksamhetsåret gav Stakes ut handboken *Barnets bästa vid skilsmässa*, i syfte att stödja anställda inom socialväsendet i att hantera skilsmässosituationer.

Uppskattningsvis 200 000 barn lever i familjer där en man misshandlar modern. Utgångspunkten för Projektet för

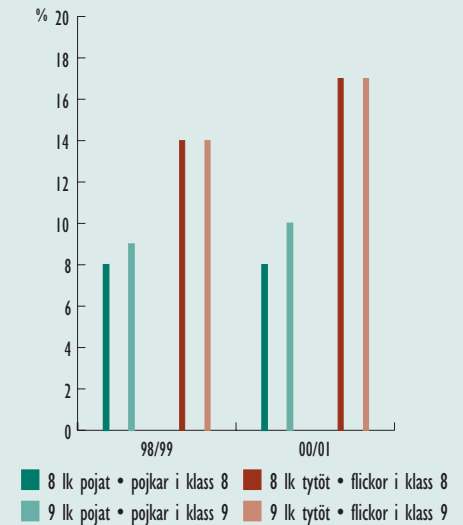
hoitamisessa ja ehkäisemisessä. Äitiys- ja lastenneuvoloiden työntekijöitä koulutettiin tunnistamaan väkivaltaa. Vantaalla toteutetussa kouluhankkeessa on rohkaistu oppilaita kertoamaan kaikenlaisesta väkivallasta. Samalla koulutettiin koulun henkilöstö väkivaltaa ehkäisevään työhön.

Opetusministeriö myönsi huhtikuussa 2001 tiedonjulkistamispalkinnon Stakesissa tehdyn *Lapset ja perheväkivalta* -oppaan sekä siihen liittyvän kuvakirjan *Urhea Pikku-Nalle* tekijöille.

Varhaisen vuorovaikutuksen tukemisen hankkeessa kehitetään neuvolatyöntekijöiden kykyä tukea lasten kehitystä ja puuttua lasten ja perheiden ongelmiin varhaisvaiheessa. Tavoitteena on rohkaista asiakkaiden ja työntekijöiden vuoropuhelua sekä kehittää neuvolapalveluja vastaamaan paremmin lapsen kehityksen ja perheiden psykososiaalisin tarpeisiin. Hanke alkoi vuonna 1997 ja siinä on mukana noin puolet kunnista.

Useat merkit osoittavat perheiden pahoinvoinnin lisääntyneen. Erityisesti vanhemman masennus on riski lapsen kehitykselle. Perheitä voidaan kuitenkin auttaa ja lasten häiriöitä ehkäistä. Toimiva perhe -hanke vastaa näihin haasteisiin kehittämällä erilaisia työskentelymalleja, joita voidaan käyttää perustasolla ja erikoissairaanhoidossa. Tarkoituksena on auttaa perhettä jatkamaan elämäänsä vanhemman häiriöstä huolimatta. Hankkeen kliinisessä osassa koulutetaan työntekijöitä ja laaditaan koulutusmateriaalia. Hankkeen toinen osa on kansainvälinen tieteellinen tutkimus menetelmien toimivuudesta ja tuloksellisuudesta erilaisissa perheissä. Hanke aloitettiin helmikuussa ja se kestää 3 – 4 vuotta.

Tyttöjen ja poikien alakuloisuus ja surullisuus kysyttäessä
Andelen flickor och pojkar som uppgav att de var nedstämda eller ledsna

förebyggande av prostitution och våld mot kvinnor är att samhället har en framträdande roll när det gäller att upptäcka, vårda och förebygga våld mot kvinnor. Anställda inom rådgivningen har utbildats för att de skall kunna identifiera våldsamt beteende. Inom ett projekt som genomfördes bland skolelever i Vanda uppmanades eleverna att berätta om våld av alla slag. Samtidigt utbildades skolans personal i arbete för att förebygga våld.

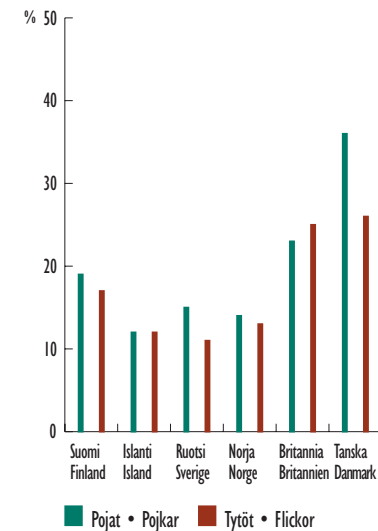
Statens pris för informationsspridning överräcktes i april 2001 till författarna till Stakes handbok *Lapset ja perheväkivalta* och bilderboken *Urhea Pikku-Nalle* om modiga, lilla björn.

I projektet Primärvårdens service för främjande av barns psykosociala utveckling utbildas och tränas anställda inom rådgivningen för att de skall kunna stödja barnens utveckling och i ett tidigt skede ingripa i barnens och familjernas problem. Syftet är dels att uppmuntra till en dialog mellan klienter och anställda, dels att utveckla rådgivningstjänsterna så att de bättre motsvarar barnets utveckling och familjernas psykosociala behov.

Projektet inleddes år 1997 och cirka hälften av kommunerna i landet deltar.

Många tecken tyder på att illamåendet i familjer har ökat. Om en förälder drabbas av depression riskeras barnets utveckling. Familjerna kan dock få hjälp och barnens störningar kan förebyggas. Projektet Den fungerande familjen svarar på de här utmaningarna genom att utveckla olika modeller för arbetet inom primärvården och den specialiserade sjukvården. Syftet är att en familj skall kunna leva vidare trots att den ena föräldern har insjuknat psykiskt. Inom projektets kliniska del utbildas personal. Vidare gör man upp utbildningsmaterial. Projektets andra del, som utgörs av en vetenskaplig undersökning på internationell nivå, fokuserar på metodernas lämplighet och effekt i olika familjer. Projektet inleddes i februari och det pågår i 3 – 4 år.

Kuluneen kuukauden aikana vähintään kolme kertaa humalassa olleet nuoret 1999
Ungdomar som år 1999 hade druckit sig berusade minst tre gånger under månaden

Lastensuojelun tarve kasvanut

Tilanne lastensuojelussa on nopeasti huonontunut. Vuosikymmenessä lastensuojelun avohuollossa olevien lasten määrä nousi 20 000 lapsesta yli kaksinkertaiseksi.

Stakesin tilastojen mukaan viisi prosenttia lapsista on lastensuojelun palvelujen piirissä. Nykyään heistä yli puolet on poikia ja alle puolet tyttöjä. Parikymmentä vuotta sitten tyttöjen osuus oli huomattavasti pienempi. Kaksi kolmasosa kodin ulkopuolelle sijoitetuista on huostassa olevia. Suurin osa huostaanotoista tehdään edelleen lasten tai vanhempien suostumuksella.

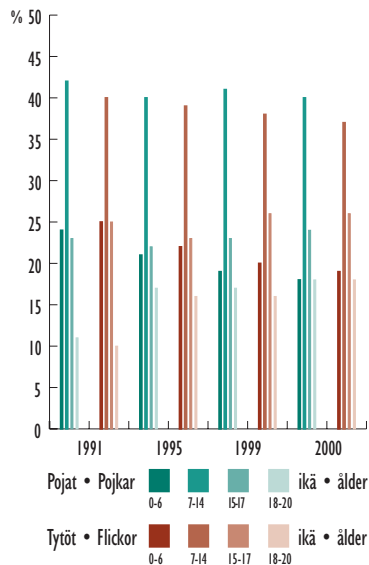
Stakesin Huostaanottoprojektin tehtävänä on ollut kehittää lastensuojelua siten, että huostaanotto toteutuu parhaalla mahdollisella tavalla. Hanke koostui 11 osahankkeesta. Eri asiantuntijoiden kanssa järjestettiin seminaareja, tuotettiin

artikkeleita, oppaita, videoita ja muuta oppimateriaalia ammattilaisten käyttöön.

Läheisneuvonpidossa lapsen läheis- ja viranomaisverkoston voimavarat pyritään yhdistämään lapsen parhaaksi ja lapsen kanssa. Menetelmän kehittämiseen on osallistunut useita kuntia ja järjestöjä. Asiakkaat ja läheiset ovat kokeneet voitonsa vaikuttaa ongelman selvittelyyn ja suunnitelman tekoon lapsen parhaaksi. Kun läheisiipiiri ottaa enemmän vastuuta, voidaan löytää laajennetun vanhemmuuden muotoja. Muun muassa sukulaisperheen asemaa lapsen sijaistokina selvitettiin. Lisäksi ehdotettiin konkreettisia muutoksia lainsäädäntöön. Yhteistyössä Stakesin kanssa Pesäpuu ry kehittää ja tuottaa lastensuojelun sukulaisperheille kohdennetun koulutus- ja valmennusohjelman.

Vauvat ja lastensuojelu -hankkeessa on tutkittu lastensijoitusta pienten lasten syrjäytymisen ehkäisemisessä.

Kodin ulkopuolelle sijoitetut tytöt ja pojat ikäryhmittäin
Pojkar och flickor som placerats utanför hemmet enligt ålder

Ett ökande behov av barnskydd

Situationen inom barnskyddet har försämrats i snabb takt. Inom tio år har andelen barn som omfattas av den öppna vården inom barnskyddet ökat från 20 000 till mer än det dubbla.

Enligt statistik som Stakes har sammanställt omfattas fem procent av alla barn av tjänster inom barnskyddet. Numera är drygt hälften av dessa barn pojkar och knappt hälften flickor. För cirka tjugo år sedan var andelen flickor betydligt mindre. Två tredjedelar av de barn som har placerats utanför hemmet har omhändertagits. Fortfarande sker omhändertagandena i de flesta fall med barnens eller föräldrarnas samtycke.

Syftet med Stakes projekt Omhändertagande har varit att utveckla barnskyddet så att omhändertagandet sker på bästa möjliga sätt. Projektet bestod av 11 delprojekt. I samråd med olika experter arrangerades seminarier och producerades artiklar, handböcker, videor och annat undervis-

ningsmaterial avsedda för professionellt bruk.

Familjerådslag är en metod som syftar till barnets väl och inom vilken man strävar efter att förena resurserna hos dem som står nära barnet, d.v.s. både anhöriga och myndigheter. Metoden, i vilken barnet själv deltar, har utarbetats i samarbete mellan flera kommuner och organisationer. Klienter och anhöriga har upplevt att de med barnets bästa som bärande idé har kunnat bidra till att lösa problem och göra upp planer. När anhöriga axlar ett större ansvar kan man finna olika former för utvidgat föräldraskap. B.l.a. har man kartlagt under vilka omständigheter släktingar till ett barn kan erbjuda barnet ett ersättande hem. Utöver det har förslag på konkreta ändringar i lagstiftningen lagts fram. Centralen för barnskyddsexpertis (Pesäpuu ry) skall tillsammans med Stakes ta fram ett utbildningsprogram för släktingar till barn som omfattas av barnskyddet.

I projektet Spädbarnsplaceringar har man undersökt hur placering av små barn på barnhem förebygger deras utslagning. Eftersom en placering i tidig ålder är ett symptom på

Tavoitteena oli saada nykyistä tarkempi kuva sijoituksista, koska sijoitus vauvana on vakava merkki pitkäkestoisista pulmista. Kun vauvojen elämänkaaret tehdään näkyviksi, hätkädyttävän usein jo ensimmäisen elinvuoden aikana moni on kulkenut kodin, lastenkodin ja sairaalan välillä useitakin kertoja.

Elämäkertaketju antaa lastensuojelun piirissä oleville usia mahdollisuuksia ja välineitä itseilmaisun ja omaelämäkerronnallisten taitojen kehittämiseen. Kyvyttömyys hahmottaa oma elämäntarina uskottavalla tavalla on eräs merkittävä tekijä syrjäytymisen dynamiikassa. Koulukotien työntekijöiden kanssa toteutetussa koulutuksessa tarinallisuus, oman elämän juonen etsiminen ja taideilmaisut nivoutuvat yhteen draaman, värin, sarjakuvan, valokuvan ja musiikin kielin. On voitu todeta, että puheenaiheet lasten kanssa ovat syventyneet aiempaa lähemmäksi lasten kokemuksia. Hanke on osa Suomen Akatemian Syreeniohjelmia.

långvariga problem, var ett av projektets syften att få en mera detaljerad bild av placeringarna. När barnets levnadslapp synliggörs är det förvånansvärt många barn som redan under sitt första levnadsår har slussats mellan sitt hem, ett barnhem och ett sjukhus.

Projektet Livsberättelser som överlevnadsstrategi ger barn inom barnskyddet nya möjligheter och metoder att uttrycka sig själv på och att utveckla sin förmåga att gestalta sitt liv i ord och bild. Oförmåga att på ett trovärdigt sätt gestalta sitt liv är en av de faktorer som bidrar till utsläpning. Metoderna för synliggörande har arbetats fram i samråd mellan anställda på skolhem. De hjälper barnen att utgående från berättelser, drama, färger, seriebilder, fotografier och musik finna en röd tråd i sitt liv. De ämnen som samtalen med barnen har handlat om har i ett ökat antal fall kretsat kring barnens egna upplevelser. Projektet är en del av Finlands Akademiens forskningsprogram Syreeni.

Yhteistyötä Venäjän lasten hyväksi

Vuosittain Venäjällä noin 100 000 lasta jää orvoksi tai muutoin ilman vanhempien hoitoa. Sosialistisen järjestelmän romahtamisen jälkeen valtio ei ole enää kyennyt järjestämään riittäviä palveluja kansalaisilleen ja lasten asema on heikentynyt. Suuri osa erityistä huolenpitoa tarvitsevista lapsista, orvoista ja vammaisista jää edelleen ilman asianmukaista hoitoa.

Stakesin ulkomaanavun yksikön toteuttaman kaksivuotisen Euroopan unionin Tacis-hankkeen Partnership in Education, Health and Social Assistance tavoitteena on kehittää lasten asemaa ja turvata heidän oikeuksiaan Venäjällä. Paikallisia yhteistyökumppaneita ovat Venäjän opetusministeriö, terveysministeriö, työ- ja sosiaaliministeriö sekä eri kansalaisjärjestöt, joista on tullut huomattavia lastensuojelupalveluiden tuottajia Venäjällä.

Samarbete för att förbättra barnens situation i Ryssland

Årligen blir cirka 100 000 barn i Ryssland föräldralösa eller utan föräldrarnas omvårdnad. Efter det socialistiska systemets sönderfall kan staten inte längre i tillräcklig omfattning förse medborgarna med sociala tjänster. Barnens situation har förvärrats: en stor del av de föräldralösa och handikappade barnen samt de barn som av andra skäl kräver speciell omvårdnad får inte adekvat vård.

Stakes enhet för internationellt utvecklingssamarbete verkställer ett tvåårigt Tacis projekt Partnership in Education, Health and Social Assistance som Europeiska unionen har initierat i syfte att förbättra barnens ställning och garantera barnens rättigheter i Ryssland. Lokala samarbetspartners inom projektet omfattar undervisningsministeriet, hälso- och socialministeriet samt olika medborgarorganisationer. Medborgarorganisationerna i

Tukemalla kokonaisvaltaisen palvelujärjestelmän kehitystä halutaan antaa lasten vanhemmille, kouluille, päiväkodeille ja terveydenhuoltopalveluille paremmat valmiudet huomioida lasten ja heidän perheidensä tarpeita. Näin ainakin osa lapsista säästyy myöhemmiltä lastensuojelun toimenpiteiltä. Työssä korostuvat ennaltaehkäisy, ihmisten tietämyksen lisääminen ja ennakkoluulojen murtaminen.

Yksi hankkeen tärkeimmistä tavoitteista on kehittää Venäjän lastensuojelulainsäädäntöä ja siihen liittyviä standardeja Euroopan unionin maita vastaavaksi.

Erialaisten yhteistyömallien toimivuutta testataan viidessä eri puolilla Venäjää toimivassa kokeiluhankkeessa. Lisäksi on järjestetty lastensuojeluun ja lapsille tarjottaviin palveluihin liittyvää koulutusta, kansainvälisiä seminaareja ja opintomatkoja (www.vse-vmeste.ru).

Ryssland har i ökande grad tagit ansvar för att producera tjänster inom barnskyddet.

Projektets syfte är att för barnens föräldrar, skolor, daghem och hälsovårdsmyndigheter peka på utvägar och möjligheter att bättre beakta barnens och familjernas behov. Detta sker genom att stöda utvecklingen av ett fungerande servicesystem. Då förbättras barnens utsikter att klara sig utan ingripanden från barnskyddsmyndigheterna. Viktiga satsningar är förebyggande verksamhet, ökat kunnande bland människor och en strävan att bryta ner fördomar.

Ett av de viktigaste syftena är att utveckla lagstiftningen och normerna inom barnskyddet i Ryssland så att de motsvarar nivån i Europeiska unionens medlemsstater.

I fem pilotprojekt som fungerar i olika delar av Ryssland testas olika modeller för samarbete. Utbildning, internationella seminarier och studieresor har även ordnats i anslutning till barnskyddet och de tjänster som erbjuds barn.

PERUSTIEDOT STAKESISTA

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes on sosiaali- ja terveysministeriön alainen asiantuntijakeskus. Vuosi 2001 oli Stakesin yhdeksäs toimintavuosi.

Toiminta-ajatus

Stakes edistää hyvinvointia ja terveyttä sekä toimii laadukkaiden ja tuloksellisten sosiaali- ja terveyspalveluiden turvaamiseksi koko väestölle yhtäläisin perustein. Se tuottaa ja välittää sosiaali- ja terveysalan tietoa ja osaamista päättäjille ja alan toimijoille. Stakes on asiantuntijakeskus, jonka ydintoimintoja ovat tutkimus, kehittäminen ja tietovarannot.

KORT OM STAKES

Forsknings- och utvecklingscentralen för social- och hälsovården Stakes är ett expertorgan som administrativt är underställt social- och hälsovårdsministeriet. År 2001 utgjorde Stakes nionde verksamhetsår.

Verksamhetsidén

Stakes främjar välmåga och hälsa samt strävar efter att garantera högklassiga och effektiva social- och hälsovårdstjänster för hela befolkningen på lika grunder. Stakes producerar och förmedlar information, kunskap och kunnande inom social- och hälsovården till beslutsfattare och aktörer inom området. Stakes är ett sakkunnigorgan som inriktar sin verksamhet på forskning, utvecklingsarbete och databaser.

Visio

Vuonna 2007 Suomi on dynaaminen ja monisärmäinen tietoyhteiskunta, jossa Stakes edistää hyvinvointia ja terveyttä, kestävää kehitystä ja tasa-arvoa. Stakes vaikuttaa sosiaali- ja terveysalan tiedon ja osaamisen kärjessä. Se luo uudenlaisia tutkimuksen, kehittämisen ja tietovarantojen yhdistelmiä ja tiedon hyödyntämisen käytäntöjä. Stakes on tavoiteltu yhteistyökumppani kotimaassa ja kansainvälisesti. Yhteisönä se kannustaa luovuuteen ja yhteistoimintaan.

Visionen

Finland är år 2007 ett dynamiskt och mångfasetterat informationssamhälle, där Stakes strävar efter välfärd, hälsa, jämlikhet och hållbar utveckling. Stakes går i spetsen i fråga om att producera kunskap och kunnande inom social- och hälsovården. Nya kombinationer av forskning, utvecklingsarbete och information samt nya sätt att utnyttja kunskapen skapas. Stakes är en efterfrågad samarbetspartner både i hemlandet och internationellt. Arbetsgemenskapen sporrar till kreativitet och samarbete.

A black and white photograph of three young girls of diverse backgrounds smiling and hugging each other. The girl on the left has curly hair and is wearing a white t-shirt with a graphic. The girl in the middle has long hair and is wearing a light-colored button-down shirt. The girl on the right has her hair pulled back and is wearing a white tank top. The word 'odota' is written in a large, light blue, cursive font across the top right of the image.

odota

ta

**Tulevaisuudessakin tarvitaan
osaavia hyvinvoinnin ammattilaisia.**

**Nu och i framtiden krävs kunniga
specialister på människors välbefinnande.**

Stakesin perustehtävät

- sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnan ja kehityksen arviointi
- tutkimus- ja kehittämistoiminta
- kotimaisen ja kansainvälisen tiedon jalostaminen ja osaamisen kehittäminen
- tilastojen ja rekistereiden ylläpito
- vaikuttaminen sosiaali- ja terveyspolitiikkaan

Lainsäädännön lisäksi toimintaa ohjaavat valtioneuvoston sosiaali- ja terveydenhuollon tavoite- ja toimintaohjelma, sosiaali- ja terveysministeriön strategia sekä ministeriön ja Stakesin välinen tulossopimus.

Stakes grundläggande uppgifter är

- att uppfölja och utvärdera verksamheten och utvecklingen inom social- och hälsovården
- att bedriva forsknings- och utvecklingsarbete inom social- och hälsovården
- att vidareutveckla inhemska och internationella information och utveckla kunskap och kunnande
- att upprätthålla statistik och register
- att inverka på social- och hälsovårdspolitiken

Vid sidan av dessa lagstadgade uppgifter styrs Stakes verksamhet även av det av statsrådet godkända målsättnings- och verksamhetsprogrammet, social- och hälsovårdsministeriets strategi och resultatavtalet mellan ministeriet och Stakes.

Toiminnan painopisteet

Stakesissa johtamisen välineenä on Balanced Score Card eli tasapainoisen onnistumisen menetelmä. Se suuntaa toimintaa seuraaviin kansallisiin vaikuttavuustavoitteisiin:

- Sosiaali- ja terveyspalvelut toimivat asiakaslähtöisesti ja saumattomasti.
- Sosiaali- ja terveysala käyttää toiminnan taloudellisuutta, tehokkuutta ja vaikuttavuutta parantavia menetelmiä.
- Alueelliset ja sosiaaliset hyvinvointierot pysyvät hallinnassa.
- Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen otetaan huomioon kaikessa päätöksenteossa.
- Sosiaali- ja terveysalan tieto-ohjaus toimii vuorovaikutteisesti ja tuloksellisesti.
- Keskeiset asiakkaat käyttävät ja arvostavat Stakesin palveluita ja tuotteita.

Tyngdpunktsområden

I Stakes används en metod för balanserad styrning, Balanced Score Card. Metoden riktas in på följande mål på nationell nivå:

- Social- och hälsovårdstjänsterna fungerar kundcentrerat och flexibelt.
- Inom social- och hälsovården utnyttjas arbetsmetoder som förbättrar effekten och effektiviteten.
- De regionala och sociala välfärds-skillnaderna är under kontroll.
- Välfärd och hälsa beaktas i allt beslutsfattande.
- Informationsstyrningen inom social- och hälsovården är effektiv och fungerar genom växelverkan.
- De viktigaste kunderna använder och uppskattar Stakes tjänster och produkter.

**Kun voimavarat
yhdistetään,
laajennettu
vanhemmuus
toimii lasten
parhaaksi ja
lapsen kanssa.**

**När resurserna
förenas får man
ett utvidgat
föräldraskap
som bygger på
barnets bästa i
samråd med
barnet självt.**

för

väntän

toivo

Johtoryhmä ja neuvottelukunta • Ledningsgrupp och delegation

Johtoryhmä • Ledningsgrupp

Pääjohtaja • Generaldirektör **Vappu Taipale**
(puheenjohtaja • ordförande)

Ylijohtaja • Överdirektör **Hannu Uusitalo**
(varapuheenjohtaja • viceordförande 1.1.–25.3.2001)

Ylijohtaja • Överdirektör **Mauno Konttinen**
(varapuheenjohtaja 26.3.2001 alkaen • viceordförande fr.o.m. 26.3.2001)

Ylijohtaja • Överdirektör **Matti Heikkilä**
(1.6.2001 alkaen • fr.o.m. 1.6.2001)

Tulosaluejohtaja **Juha Teperi**, Sosiaali- ja terveyspalvelut
Direktören för resultatområdet social- och hälsovårdstjänster

Tulosaluejohtaja **Sirpa Taskinen**, Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen
Direktören för resultatområdet välfärds- och hälsofrämjande

Tulosaluejohtaja **Hannu Hämäläinen**, StakesTieto
Direktören för resultatområdet StakesInformation

Johtaja • Direktör **Terhi Lönnfors**, Hallintopalvelut Administration

Tulosjohtaja • Resultatdirektör **Ali Arsalo**, Ulkomaanavun yksikkö
Enheten för internationellt utvecklingsarbete

Suunnittelija • Planerare **Kirsi-Marja Lehtelä**
(sihteeri • sekreterare)

Neuvottelukunta • Delegation

Maaherra • Landshövding **Eino Siuruainen**,
Oulun lääninhallitus (puheenjohtaja)
Länsstyrelsen i Uleåborgs län (ordförande)

Johtaja • Verkställande direktör **Pekka Alanen**,
Suomen Kuntaliitto • Finlands Kommunförbund

Hallitusneuvos • Regeringsrådet **Aino-Inkeri Hansson**,
Sosiaali- ja terveysministeriö • Social- och hälsovårdsministeriet

Professori • Professor **Marja Jylhä**,
Tampereen yliopisto • Tammerfors universitet

Tutkimusprofessori • Forskningsprofessor **Raija Kalimo**,
Työterveyslaitos • Institutet för arbetshygien

Sosiaalitoimenjohtaja • Direktören för socialväsendet **Maija Kyttä**,
Turun kaupungin sosiaalikeskus • Åbo stads socialcentral

Ylijohtaja • Överdirektör **Aslak Lindström**,
Opetushallitus • Utbildningsstyrelsen

Tutkimusprofessori • Forskningsprofessor **Jouko Lönnqvist**,
Kansanterveyslaitos • Folkhälsoinstitutet

Perusturvajohtaja • Omsorgsdirektör **Juha Metso**,
Espoon kaupunki • Esbo stad

Teknologia-asiantuntija • Teknologixpert **Pentti Nummi**,
Teknologian kehittämiskeskus • Teknologiska utvecklingscentralen

Johtaja • Direktör **Matti Pulkkinen**,
Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri • Norra Savolax sjukvårdsdistrikt

Landskapsläkare **Birger Ch. Sandell**,
Ålands landskapsstyrelse

Pääjohtaja • Generaldirektör **Vappu Taipale**,
Stakes

Atk-suunnittelija • Adb-planerare **Satu Kerppilä**,
Stakesin henkilöstön edustaja • personalrepresentant för Stakes

vas

tuu

ansvar

Stakes kehittää venäläisten lasten asemaa ja oikeuksia EU-maiden tasoa vastaaviksi.

Stakes utvecklar barnens ställning och rättigheter i Ryssland i enlighet med nivån i EU:s medlemsländer.

VUOSI 2001 LYHYESTI

Palveluiden tukeminen vahvasti esillä

Sosiaali- ja terveyspalvelut -tulosalueen tehtävänä on edistää asiakaslähtöisiä, oikeudenmukaisia ja tehokkaita sosiaali- ja terveyspalveluja vaikuttamalla alan käytännön toimintaan ja yhteiskunnalliseen päätöksentekoon.

Vuonna 2001 tulosalueen merkittäviä hankkeita olivat pitkäaikaishoidon kehittämiseen liittyvät hankkeet sekä kansallisten laatusuosituksen valmistelu vanhustenhuoltoon ja mielenterveyspalveluihin. Vammaisten asumispalveluiden ja apuvälineiden laatusuositustyöt käynnistyivät.

Vanhuspalvelujen laatu nousi yhdeksi tärkeäksi tutkimusaiheeksi. Pitkäaikaisen laitoshoidon laadun seuranta tehtiin yhteistyössä kuntien kanssa. Apuvälineenä käytetään RAI-järjestelmää, joka on Suomen oloihin sovellettu vanhuspotilaiden hoidon tarpeen ja laadun arviointimenetelmä. Vanhuspoliittisen strategiatyön tukena lukuisat kunnat käyttivät tulosalueella kehitettyä Evergreen 2000 -suunnitteluohjelmistoa.

Tulosalueen tehtäväkenttään kuuluu myös vammaisten yhdenvertaisten mahdollisuuksien edistäminen. Kertomusvuonna selvitettiin lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineiden saatavuutta terveyskeskuksissa ja keskussairaaloissa. Selvityksen valmistuttua aloitettiin apuvälineiden laatusuositustyö sekä käynnistettiin ikäihmisten ja vammaisten itsenäistä suoriutumista edistävä ITSE-hanke, jonka tarkoituksena on edistää ikäihmisten ja vammaisten itsenäistä suoriutumista uuden teknologian avulla.

Mielenterveystyön kehittämiseksi jatkettiin Mielekäs elämä! -hanketta ja varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseen tähtäävää koulutusta. Pääsky – Mielenterveystyön peruspalveluissa -hanke saatettiin loppuun ja mielenterveyspalveluiden laatusuosituksen valmistuttua käynnistettiin niiden hyödyntäminen käytännössä. Lasten mielenterveyden tukemiseksi aloitettiin Toimiva perhe -hanke. Mielenterveystyöhön vaikutettiin myös koko Euroopan tasolla. Suositus mielenterveyden indikaattoreiksi osana Euroopan unionin kokonaisvaltaista terveyden seurantarjestelmää saatiin valmiiksi.

Kaikki maan sairaanhoitopiirit olivat mukana erikoissairaanhoidon vertailukehittämisen eli benchmarking-hankkeessa. Internetin kautta käytettävän monipuolisen tuottavuustietokannan rinnalle kehitettiin hoidon vaikuttavuuden vertailumenetelmä.

PALKO-hankkeessa kehitettiin kokeellisen tutkimuksen avulla entistä saumattomampaa yhteistyötä erikoissairaanhoidon, perusterveydenhuollon ja sosiaalihuollon välille.

Terveydenhuollon menetelmien arviointiyksikkö FinOHTAn raporteista julkisuudessa näkyivät eniten rintasyövän mammografiaseulontoihin ja sepelvaltimotaudin pallolaajennushoitoon liittyvät julkaisut.

Yhteistyötä toimialan eri tahojen kanssa tehtiin myös kansainvälisesti. Esimerkiksi Yhdistyneiden kansakuntien toimikunnille annettiin asiantuntija-apua sosiaalista kehitystä koskevaan kansainväliseen yhteistyöhön. Myös Maailman terveysjärjestön työtä tuettiin niin Euroopan kuin koko järjestön tasolla.

Hyvinvointia edistävää yhteistyötä

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tulosalueella tutkitaan, seurataan ja arvioidaan hyvinvointipoliittikkaa ja ihmisten elinoloja sekä kehitetään hyvinvoinnin ja terveyden edistämistapoja ja kehittämistyön menetelmiä.

Kertomusvuoden aikana pureuduttiin muun muassa tulonsiirtojärjestelmän kannustinvaikutuksiin. Selvitetiin tuloloukkujen laajuutta ja kohdentumista sekä etsittiin tulonsiirtojärjestelmästä syitä, jotka niitä synnyttivät.

Syrjäytymisen vähentämiseksi etsittiin uusia keinoja. Kehitettiin kuntien valmiuksia toteuttaa uusi kuntouttavan työtoiminnan velvoite. Hankkeen avulla pyrittiin myös arvioimaan asiakaskohtaisia aktivointisuunnitelmia. Kertomusvuoden aikana päättyi sosiaalisen luototuksen arviointitutkimus.

Hyvinvointipoliittikan tutkimus ei rajoittunut vain suomalaiseen yhteiskuntaan. Vuoden mittaan viritettiin myös keskustelua globalisaation vaikutuksista hyvinvointiin. Tavoitetta tehtiin näkyväksi muun muassa perustamalla kansainvälinen Global Social Policy -lehti yhteistyössä Sheffieldin yliopiston kanssa.

Alkoholin ja huumeiden käytön tutkimusta jatkettiin kahdesta näkökulmasta. Ensinnäkin selvitetään alkoholin ja huumeiden käyttöä ja millaisia yhteiskunnallisia vaikutuksia niiden käytöllä on. Kertomusvuonna julkaistiin huumeiden käyttöä selvittäneen laajan väestökyselyn tulokset. Toinen näkökulma liittyy päihteiden käytön ehkäisyyn. Kuntien ehkäisevän päihdetyön tukeminen on tärkeä osa työtä, jolla vähennetään päihteiden yhteiskunnallisia haittoja.

Kuntien kanssa tehtävä, hyvinvointia ja terveyttä edistävä yhteistyö oli merkittävässä asemassa monessa muussakin hankkeessa. Kahdentoista kunnan Terve Kunta -yhteistyöverkostossa käynnistettiin hyvinvointistrategioiden valmistelu. Terve Kunta -päivät pidettiin yhdessä Suomen Kuntaliiton kanssa. Lisäksi järjestettiin Kouluterveyspäivät.

Työtä sosiaalisten ja terveydellisten vaikutusten arvioinnin kehittämiseksi jatkettiin lääninhallitusten kanssa. Yhteistyötä tehdään paljon myös muiden alan toimijoiden, esimerkiksi oppilaitosten kanssa. Vuoden aikana käynnistettiin muun muassa ammattikorkeakoulujen kanssa verkostoyhteistyötä seksuaaliterveyden edistämiseksi.

Tulosalue vastaa valtion koulukotien ohjauksesta ja hallinnoi perheneuvonnan erikoistumiskoulutusta. Lisäksi tulosalue hallinnoi terveyden edistämisen määrärahoja kunnille osoitettavien TE-rahojen osalta.

Tiedon tuotantoa ja välitystä

StakesTieto edistää tiedon käyttöä ja osaamista hyvinvoinnin, terveyden ja palvelujärjestelmän kehittämisessä siten, että käyttäjäröhmien tarpeet otetaan huomioon.

Tulosalue hankkii, välittää ja jalostaa sosiaali- ja terveysalan tietoa ja osaamista päättäjille ja alan toimijoille kansallisesti ja kansainvälisesti. Tulosalue toimii tiiviissä vuorovaikutteisessa yhteistyössä asiakkaiden, tiedon tuottajien ja yhteistyökumppaneiden kanssa niin Stakesissa kuin sen ulkopuolella.

Stakes toimii sosiaali- ja terveydenhuollon tilastoviranomaisena. Stakesia koskeva tilastolaki hyväksyttiin eduskunnassa huhtikuussa 2001. Laki ei muuttanut Stakesin tiedonke-

ruuta sinänsä, mutta se rajaa tiedonkeruuoikeudet arkaluon- teisten tietojen keruun osalta. Stakesin tilastoviranomaisrooli vahvistui, kun sosiaalimenojen ja terveystenonien tilastointi siirtyivät Stakesille.

Kertomusvuonna ilmestyi ensimmäinen *Sosiaali- ja terveydenhuollon tilastollinen vuosikirja*, johon koottiin kattavasti tärkeimmät tilastotiedot sosiaali- ja terveyspalveluista Suomessa. Perustana vuosikirjalle ovat pääosin Stakesin tilastot ja rekisterit.

Stakesin verkkopalveluja kehitettiin. Dialogi, Yhteiskuntapolitiikka ja Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift-lehdistä tehtiin myös verkkoversiot (www.dialogi.fi, www.stakes.fi/yp, www.stakes.fi/nat). Stakesin maksullisten lehtien myyntitulot kasvoivat 15 prosenttia edellisvuoteen verrattuna. Uusia kirjoja julkaistiin 28.

Vuoden 2001 tärkeimpiä viestintätapahtumia olivat vuotuinen TERVE-SOS-koulutustapahtuma Kuopiossa, WHO:n Maailman terveystapahtuman Suomen päätapahtuma sekä Terveystaloustieteen päivä, Terve Kunta- ja Kouluterveyttäpäivät.

Vuoden aikana medialle ja sidosryhmille toimitettiin 88 tiedotetta ja tiedotustilaisuuksia järjestettiin 22. Sisäistä viestintää tehostettiin ja intranet-palvelu uudistettiin.

Asiakaspalvelun tehostamiseksi otettiin käyttöön uusi asiakashallintajärjestelmä, jota käytetään muun muassa julkaisujen myyntiin ja lehtitilausten käsittelyyn.

Stakesin Tietopalvelu toimii sekä digitaalisena kirjastona että perinteisenä kirjastona. Kertomusvuoden aikana kehitettiin erityisesti Stakesin elektronista kirjastoa. StakesPro-hanketietokanta (info.stakes.fi/publicat/prohakulomake.pl) ja StakesRef-henkilöstön julkaisutietokanta (info.stakes.fi/publicat/hakulomake.pl) sekä palveluhakemisto (info.stakes.fi/publicat/exphakulomake.pl) vietiin Internetiin.

Kolmivuotinen sosiaalihuollon e-konsultaatiohanke käynnistyi syksyllä. Hankkeessa kehitetään yhdessä sosiaalityöntekijöiden kanssa toimintamalleja, joissa verkkotieto ja verkko-yhteydet palvelevat sosiaalityöntekijöiden jokapäiväistä työtä. Hanke on osa sosiaali- ja terveysministeriön tulevaisuuspalettia, joka pyrkii uutta tekniikkaa hyödyntäen kehittämään sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmää ja edistämään tietotekniikan käyttöönottoa koko maassa.

Asiantuntijapalveluja ulkomaille

Ulkomaanavun yksikkö on sosiaali- ja terveysalan kansainvälinen asiantuntijayksikkö, joka suunnittelee, toteuttaa, seuraa ja arvioi sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämishankkeita siirtymätalous- ja kehitysmaissa. Toimintamuotoja ovat konsultointi, koulutus ja asiantuntijapalvelut.

Viime vuosina yksikön toiminta on keskittynyt Suomen lähialueille ja Venäjälle. Toimintakenttään lukeutuvat myös Keski- ja Itä-Eurooppa, Keski-Aasian maat sekä kehitysmaista erityisesti eteläinen Afrikka.

Ulkomaanavun yksikön hankkeet kohdentuvat pääasiassa ennaltaehkäisevän terveydenhuollon ja perusterveydenhuollon kehittämiseen ja tarttuvien tautien ehkäisyyn. Useiden hankkeiden päätavoitteena on sosiaali- ja terveydenhuollon järjestelmien, toimintaohjelmien ja rahoitusjärjestelmien kehittäminen. Kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti köyhyyden vähentäminen ja tasa-arvokysymykset ovat tärkeitä yhä useammassa hankkeessa. Erityistä huomiota on kiinnitetty sosiaali- ja terveydenhuollossa viime vuosina keskeiseksi ongelmaksi nousseeseen hiv/aids-kysymykseen.

Vuoden 2001 aikana yksikkö oli mukana 15 eri hankkeen toteuttamisessa. Näiden lisäksi tehtiin lukuisia lyhytaikaisia asiantuntijatoimeksiantoja, hankkeiden suunnittelua sekä arviointia. Toimintavuonna yksikön liikevaihto oli 28,5 miljoonaa markkaa.

Ulkomaanavun yksikön toiminta perustuu omakustannushintaan tehtävään maksulliseen palveluiden tuotantoon. Hankkeiden toteutuksesta päätetään avoimissa tarjouskilpailuissa, joihin ulkomaanavun yksikkö osallistuu joko yksin tai yhteistyössä kansainvälisten kumppaneiden kanssa. Hankkeita ovat rahoittaneet muun muassa Suomen ulkoasiainministeriö, Euroopan unionin Tacis- ja Phare-ohjelmat, Euroopan kehityspankki, Maailmanpankki sekä Aasian ja Afrikan kehityspankit.

Suomalaista osaamista Japaniin

Suomen ja Japanin välisen tiede- ja teknologiayhteistyön eräänä tuloksena julkistettiin joulukuussa suunnitelma suomalaisen vanhustenhuollon hyvinvointikeskuksen rakentamiseksi Sendain kaupunkiin.

Hyvinvointikeskus on ikääntyvien palvelukeskus, jonka yhteyteen rakennetaan tutkimustiloja suomalaisille ja japanilaisille ikääntymistutkijoille. Noin kahden vuoden suunnitteluvaiheen kustannuksista vastaa Suomi ja rakennus- ja käyttökustannuksista Japani. Suomalaissuunnittelussa, rahoituksessa ja toteutuksessa ovat mukana Teknologian tutkimuskeskus Tekes, Stakes ja parikymmentä hyvinvointituotteita valmistavaa yritystä.

Uusia voimia alueyhteistyöhön

Stakesin **alueyhteistyöryhmä** kehittää sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän asiakaslähtöisyyttä ja saumattomuutta ja edistää hyviksi arvioitujen teknologiaratkaisujen käyttöönottoa. Ryhmä toimii yhteistyössä valtakunnallisten ja alueellisten toimijoiden kanssa ja edistää hallinnonala- ja sektorirajoja ylittävää yhteistyötä. Ryhmä perustettiin kertomusvuoden alussa.

Kertomusvuonna käynnistyi teknologiatuettujen saumattomien palveluiden käyttöönoton ja juurruttamisen kolmi-vuotinen Juuria-hanke. Vuoden lopulla solmittiin Stakesin ja alueellisten toimijoiden välillä sopimukset yhteistyöstä saumattomien palveluketjujen kehittämisessä. Hankkeen sähköinen tiedotuslehti Juuria ilmestyi ensimmäisen kerran marraskuussa (www.stakes.fi/alue/teknologia.htm).

Finnish Business & Society on yritysverkosto, joka edistää yritysten vastuullista toimintaa yhteiskunnallisesti ja taloudellisesti kestävässä kehityksessä aikaansaamiseksi. Verkosto aloitti kertomusvuoden aikana muun muassa yritysten yhteiskuntavastuuta käsittelevän työkirjan valmistelun ja kokeilun.

Työyhteisön ennakoin avun palvelu (Employee Assistance Program eli EAP) on työyhteisöohjelma, joka on suunniteltu auttamaan työntekijää työkäyttäytymiseen ja

tuottavuuteen haitallisesti vaikuttavien tekijöiden määrittämisessä ja jatkohoitoon opastamisessa. Palvelu on tarkoitettu myös työntekijöiden perheen jäsenille. EAP-toiminnan suomalainen toimintamalli kehitettiin kertomusvuonna.

Uutta työvoimaa räättälöidysti -hanke edistää mielenterveyskuntoutujien klubitalojen perustamista. Kertomusvuonna saatiin alulle viiden uuden klubitalon perustaminen jo toimivien 12 lisäksi. Olemassa olevien klubitalojen henkilökuntaa koulutettiin mielenterveyskuntoutujien työhön kansainvälisenä yhteistyönä.

Henkilöstö ja hallinto

Stakesin henkilöstön kehittämistyötä tulevina vuosina ohjaava henkilöstöstrategia ja siihen sisältyvä toimenpideohjelma valmistuivat. Syksyllä käynnistyi kaksivuotinen johtamisen ja esimiestyön valmennusohjelma. Se on suunnattu Stakesin johdolle, tulosaluejohtajille ja ryhmäpäälliköille. Suunnitelma osaamisen johtamiseksi valmistui, ja palkkausjärjestelmän uudistamista jatkettiin.

Stakesin palveluksessa oli kertomusvuoden päättyessä 435 henkilöä. Lukuun sisältyvät myös osa-aikatyöntekijät ja työllistämistuella palkatut.

Henkilötyövuosien kokonaismäärä vuonna 2001 oli 402. Henkilötyövuosien määrä nousi 4 prosenttia edellisestä vuodesta. Vakinaisia palvelussuhteita oli 259 ja määräaikaista 176. Stakesin henkilöstön keski-ikä oli 44,9 vuotta ja naisten osuus oli 73 prosenttia.

Kertomusvuonna seitsemän tutkijaa (Harriet Finne-Soveri, Ritva Hurskainen, Mikko Kautto, Annikki Savio, Maila Upanne, Kirsi Viisainen ja Matti Virtanen) väitteli tohtoriksi. Dosentteina eri yliopistoissa toimi 40 stakeslaista. Dosenttuureja oli 49.

Henkilöstö on korkeasti koulutettua

Stakesin koulutustasoindeksi oli 5,7. Koulutustasoindeksin vaihteluvälin arvot ovat 1,5 – 7 ja kertovat ammatillisen pohjakoulutuksen perusteella mitatusta osaamisesta. Valtiolla keskimääräinen koulutustasoindeksi vuonna 2000 oli 4,9.

Koulutusaste (%)

	2001	2000
Perusaste	8,1	8,7
Keskiaste	14,9	16,6
Alin korkea-aste	13,1	13,5
Alempi korkeakouluaste	8,5	7,7
Ylempi korkeakouluaste	37,2	36,4
Tutkijakoulutusaste	18,2	17,1
Yhteensä	100,0	100,0

Uusiin tiloihin kesällä 2002

Stakes muuttaa kesäkuussa Hakaniemen Ympyrätalosta uusiin toimitaloihin Lintulahdenkujalle Helsingin Sörnäisiin. Kahdeksankerroksisen uudisrakennuksen, Stakeston, rakennuttaa Senaatti-kiinteistöt. Osa Stakesin tiloista sijoittuu viereisellä tontilla olevaan saneerattavaan varastorakennukseen.

Stakeston tilasuunnittelun lähtökohtana on ollut toiminnallisesti, teknisesti ja ekologisesti kestävä ratkaisu. Tilojen suunnittelussa on otettu huomioon esteettömyysvaatimukset eli tilojen tulee olla myös kaikkien erityisryhmien käyttöön soveltuvia.

Rakennustyöt ja niihin liittyvä jatkosuunnittelu etenivät kertomusvuonna hyvin. Maaliskuussa muurattiin uudisrakennuksen peruskivi. Tilaisuuteen oli kutsuttu kunniavieraisiksi ja ykkösmuurareiksi presidentti Mauno Koivisto ja rouva Tellervo Koivisto. Marraskuussa vietettiin uudisrakennuksen harjannostajaisia.

Alkoholitutkimussäätiö

Hallinnollisesti itsenäinen Alkoholitutkimussäätiö on toiminut Stakesin yhteydessä vuodesta 1996. Säätiö edistää tieteellistä tutkimusta, jonka kohteena on alkoholin käyttö sekä alkoholi yksilön ja yhteiskunnan ongelmana. Säätiön ja Stakesin solmiman sopimuksen mukaan Stakes luovuttaa säätiön tutkimusjohtajan ja sopimustutkijoiden käyttöön työtilat, välineet ja hallintopalvelut. Stakesin tiloissa työskenteli säätiön tutkimusjohtaja ja viisi sopimustutkijaa.

Stakesin alaiset valtion laitokset

Stakesin alaisuudessa toimii kaksi valtion mielisairaala ja kuusi koulukotia, jotka solmivat tulossopimuksen Stakesin kanssa. Valtion mielisairaalat sijaitsevat Vaasassa ja Kuopiossa ja koulukodit Bennäsissä, Harvialassa, Limingassa, Mikkelissä, Nummelassa ja Sippolassa.

Valtion mielisairaalat tuottavat oikeuspsykiatrian erikoisalan palveluja koko maata varten. Sairaaloissa tehdään mielentilatutkimuksia ja hoidetaan kriminaalipotilaita sekä erityisen vaarallisia ja vaikeahoitaisia psykiatrisia potilaita. Niuvanniemen sairaala toimii myös Kuopion yliopiston oikeuspsykiatrian klinikkana. Valtion mielisairaaloiden paikkaluku oli 409 ja koulukodeissa oli 179 oppilaspaiikkaa.

Taloudellinen katsaus

Stakesin budjettirahoitteiseen toimintaan oli kertomusvuonna käytettävissä toimintamomentin määrärahaa 127,8 miljoonaa markkaa, josta käytettiin 118,3 miljoonaa markkaa. Stakesin toimintamomentilla käsitellään valtion budjettirahoituksen lisäksi nettoperiaatteella EU:lta ja muualta valtionhallinnon ulkopuolelta saatu projektirahoitus

ja vastaavat menot. Menot kasvoivat 3,1 prosenttia vuoteen 2000 verrattuna.

Maksullisen toiminnan tuotot olivat 35,5 miljoonaa markkaa ja kokonaiskustannukset 42,2 miljoonaa markkaa. Tuotot ja kustannukset vähenivät jonkin verran vuoteen 2000 verrattuna. Maksullisen toiminnan tulos oli 6,7 miljoonaa markkaa alijäämäinen.

Toiminnan rahoitusrakenne

Stakesin toiminnan rahoitus koostui valtion budjettirahoituksesta (64 %), maksullisen toiminnan tuotoista (18 %) ja muusta ulkopuolisesta rahoituksesta (18 %). Aiempiin vuosiin verrattuna rahoitusrakenne ei tapahtunut merkittäviä muutoksia.

Omaan toimintaansa käyttämien varojen lisäksi Stakes on hallinnoinut ja välittänyt korvauksia muun muassa Euroopan unionin hankkeiden yhteistyökumppaneille, kunnille ja Alkoholitutkimussäätiölle yhteensä lähes 40 miljoonaa markkaa. Suurin yksittäinen välitettävä erä (noin 18,5 Mmk) oli valtion korvaus sodista kärsineiden huoltoon.

Kustannukset

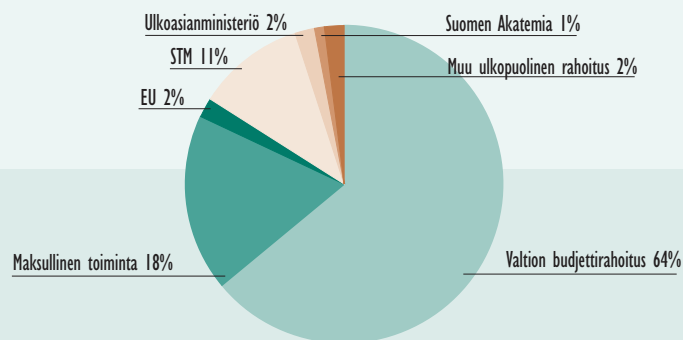
Stakesin toiminnan erilliskustannukset olivat 182,7 miljoonaa markkaa, josta maksuton toiminta oli 143,5 miljoonaa markkaa ja maksullinen toiminta 39,2 miljoonaa markkaa. Kustannuksista 57 prosenttia muodostui henkilöstökustannuksista, 18 prosenttia ostopalveluista ja loput 25 prosenttia vuokra- ja muista kustannuksista. Vuoteen 2000 verrattuna kustannusten nousu jäi alle kolmen prosentin.

Tuotto- ja kululaskelma

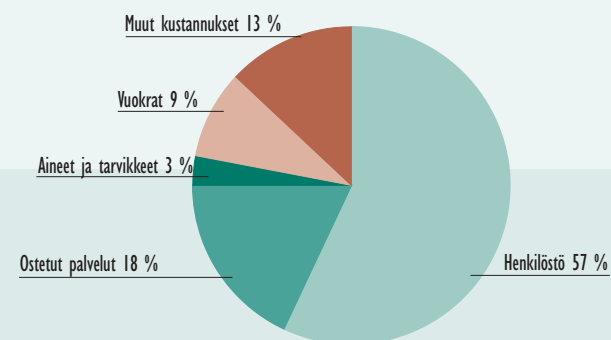
Tuotto- ja kululaskelmaan sisältyy lähes kaikki toimintaan saatu ja käytetty rahoitus, mukaan lukien valtion mielisairaaloiden ja koulukotien tuotot ja kulut, koska ne ovat Stakesin tiliviraston maksupisteitä. Vain osa ulkopuolisesta rahoituksesta, ts. taseessa seurattavat välitettävät varat, eivät sisälly tuotto- ja kululaskelmaan.

Koska budjettirahoitus ei sisälly tuottoihin, jää tilikauden kulujäämä pääsääntöisesti alijäämäiseksi.

Toiminnan rahoitus lähteittäin, yhteensä 201,2 Mmk
(sisältää noin 9 Mmk kunnille välitettyä terveyden edistämisen määrärahoja)

Toiminnan erilliskustannukset, yhteensä 182,7 Mmk

TILINPÄÄTÖS

Tuotto- ja kululaskelma	01.01.2001 - 31.12.2001		01.01.2000 - 31.12.2000	
Toiminnan tuotot				
Maksullisen toiminnan tuotot	277 525 955,42		261 137 571,41	
Vuokrat ja käyttökorvaukset	4 264 821,11		4 188 898,71	
Muut toiminnan tuotot	46 047 206,25	327 837 982,78	42 696 265,34	308 022 735,46
Toiminnan kulut				
Aineet, tarvikkeet ja tavarat				
Ostot tilikauden aikana	23 884 460,39		24 357 179,47	
Varastojen lisäys (-) tai vähennys (+)	34 134,78		-8 593,36	
Henkilöstökulut	298 868 403,14		273 553 222,19	
Vuokrat	39 055 643,88		36 617 246,39	
Palvelujen ostot	49 648 096,57		46 849 166,82	
Muut kulut	13 262 406,93		14 411 910,34	
Valmisteverastojen lisäys (-) tai vähenn. (+)	1 674 664,93		334 207,97	
Valmistus omaan käyttöön (-)	0,00		0,00	
Poistot	6 889 999,90		6 438 340,00	
Sisäiset kulut	4 148 098,54	-437 465 909,06	6 196 862,86	-408 749 542,68
Jäämä I		-109 627 926,28		-100 726 807,22
Rahoitustuotot ja -kulut				
Rahoitustuotot	29 317,64		367 404,87	
Rahoituskulut	1 084,63	28 233,01	3 703,93	363 700,94
Satunnaiset tuotot ja kulut				
Satunnaiset tuotot	18 622,50		46 700,77	
Satunnaiset kulut	11 529,19	7 093,31	42 225,10	4 475,67

Jäämä II		-109 592 599,96		-100 358 630,61
Siirtotalouden tuotot ja kulut				
Tuotot:				
Kunnilta	48 403,00		60 042,00	
Kuntayhtymiltä	24 103,43		14 043,38	
Elinkeinoelämältä	0,00		145 270,85	
Voittoa tavoittelemattomilta yhteisöiltä	0,00		80 000,00	
Kotitalouksilta	0,00		0,00	
Muut	14 248,16	86 754,59	102 771,71	402 127,94
Kulut:				
Kunnille	-20 926 163,94		-22 714 618,95	
Kuntayhtymille	-686 792,54		-715 087,54	
Elinkeinoelämälle	-2 026 639,03		-512 565,07	
Voittoa tavoittelemattomille yhteisöille	-3 314 879,80		-3 422 559,90	
Kotitalouksille	-1 884 867,37		-2 106 679,02	
Ulkomailla	-10 510 931,63		-9 806 813,20	
Muut	-10 000,00		-36 891,60	
Kulujen palautukset	0,00	-39 360 274,31	0,00	-39 315 215,28
Jäämä III		-148 866 119,68		-139 271 717,95
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista				
Perityt arvonlisäverot	3 161 111,85		2 839 066,13	
Suoritettut arvonlisäverot	-21 900 771,82	-18 739 659,97	-20 809 615,78	-17 970 549,65
Tilikauden kulujäämä		-167 605 779,65		-157 242 267,60

TASE

		31.12.2001		31.12.2000
VASTAAVAA				
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄVAIKUTTEISET SJOITUKSET				
Aineettomat hyödykkeet				
Aineettomat oikeudet	1 849 101,33		1 288 447,71	
Muut pitkävaikutteiset menot	38 475,78	1 887 577,11	35 253,98	1 323 701,69
Aineelliset hyödykkeet				
Rakennelmat	24 796,32		27 714,32	
Koneet ja laitteet	17 460 457,21		18 491 579,61	
Kalusteet	499 710,07		678 824,57	
Muut aineelliset hyödykkeet	67 774,34		68 940,34	
Ennakkomaksut+keskener.hank	0,00	18 052 737,94	0,00	19 267 058,84
Käyttöomaisuusarvopaperit ja muut pitkäaik.sijoitukset				
Käyttöomaisuusarvopaperit	181 300,00	181 300,00	181 300,00	181 300,00
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS				
Vaihto-omaisuus				
Aineet ja tarvikkeet	718 148,31		656 890,75	
Keskeneräiset tuotteet	807 616,19		522 283,78	
Valmiit tuotteet/Tavarat	1 661 460,26		3 716 849,94	
Ennakkomaksut	0,00	3 187 224,76	0,00	4 896 024,47
Lyhytaikaiset saamiset				
Myyntisaamiset	43 537 369,47		47 280 464,68	
Siirtosaamiset	0,00		12 774,97	
Muut lyhytaikaiset saamiset	194 422,61		291 916,16	
Ennakkomaksut	3 511 866,78	47 243 658,86	2 900 496,76	50 485 652,57

Rahat, pankkisaamiset ja muut rahoitusvarat				
Kassatilit	15 573,20		35 957,40	
Postisiirtomenotilit	0,00		1 696,80	
Muut pankkitilit	1 527 739,92		5 535 811,34	
Muut rahat ja pankkisaamiset	14 216,18	1 557 529,30	14 002,17	5 587 467,71
VASTAAVAA YHTEENSÄ		72 110 027,97		81 741 205,28
VASTATTAVAA				
OMA PÄÄOMA				
Valtion pääoma				
Valtion pääoma 01.01.1998	4 458 928,72		4 458 928,72	
Edellisten tilikausien muutos	693 415,34		-1 547 564,81	
Pääoman siirrot	159 608 358,54		159 483 247,75	
Tilikauden tuotto-/kulujäämä	-167 605 779,65	-2 845 077,05	-157 242 267,60	5 152 344,06
Rahastojen pääomat				
Muut rahastot ja lahj.varat	14 216,18	14 216,18	14 002,17	14 002,17
VIERAS PÄÄOMA				
Lyhytaikainen				
Saadut ennakot	3 488 097,11		2 557 741,15	
Ostovelat	12 541 915,37		12 439 059,07	
Tilivirastojen väliset tilit.	7 445 113,84		6 871 832,43	
Edelleen tilitettävät erät	6 975 091,07		8 836 902,74	
Siirtovelat	37 304 251,30		34 354 832,19	
Muut lyhytaikaiset velat	7 186 420,15	74 940 888,84	11 514 491,47	76 574 859,05
VASTATTAVAA YHTEENSÄ		72 110 027,97		81 741 205,28

YHTEYSTIEDOT

Stakes, Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus
PL 220, 00531 Helsinki
Käyntiosoite Siltasaarenkatu 18 A
Uusi käyntiosoite 15.6.2002 lähtien Lintulahdenkuja 4
Puhelin (09) 39 671 (vaihte)
Telekopio (09) 761 307
Sähköposti: etunimi.sukunimi@stakes.fi
Internet: www.stakes.fi

PALVELUNUMEROT

Asiakaspalvelu	3967 2190
Julkaisutilaukset	3967 2190
Tilaukset puhelinvastaajaan	3967 2308
Telekopio	3967 2450
Sähköposti	orders@stakes.fi
Kuntapalvelut	3967 2632
Kirjaamo ja arkisto	3967 2393
Sähköposti	kirjaamo@stakes.fi arkisto@stakes.fi
TERVE-SOS-tapahtuma	3967 2073
Sähköposti	tervesos@stakes.fi
Verkkopalvelu	www.stakes.fi/ tervesos
Tietopalvelu	3967 2194
Kirjasto	3967 2387
Telekopio	3967 2450
Sähköposti	infolib@stakes.fi
Viestintä	3967 2049
Telekopio	3967 2052
Sähköposti	viestinta@stakes.fi
Dialogi-lehti	
Päätoimittaja Riitta Viialainen	3967 2440

Yhteiskuntapolitiikka-lehti
Päätoimittaja Matti Virtanen 3967 2196

Nordisk alkohol- och narkotikatidskrift
Päätoimittaja Kerstin Stenius 3967 2197

JOHTO

Pääjohtaja Vappu Taipale 3967 2011
Ylijohtaja Mauno Konttinen 3967 2027
Ylijohtaja Matti Heikkilä 3967 2025
Johtaja Terhi Lönnfors 3967 2080

Pääjohtajan sihteeri Merja Paimensaari 3967 2010

SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUT

Tulosaluejohtaja Juha Teperi 3967 2263

Esteettömyysryhmä
Kehittämispäällikkö Ronald Wiman 3967 2464

FinOHTA •
Terveystieteiden menetelmien arviointiyksikkö
Tutkimusprofessori Marjukka Mäkelä 3967 2290

FinSoc • Sosiaalipalvelujen evaluaatioryhmä
Kehittämispäällikkö Riitta Haverinen 3967 2087

Ikääntyvien palvelut
Tutkimusprofessori Marja Vaarama 3967 2213

Mielenterveysryhmä
Tutkimusprofessori Ville Lehtinen
(28.2.2002 saakka) 3967 2331

Kehittämispäällikkö Irma Kiikkala
(1.3.2002 alkaen) 3967 2337

Palvelujen laaturyhmä
Yliilääkäri Ulla Idänpään-Heikkilä 3967 2467

Terveystieteiden ja sosiaalitalouden ryhmä
Tutkimusprofessori Unto Häkkinen 3967 2327

Terveystieteiden käytäntöjen tutkimusryhmä
Tutkimusprofessori Elina Hemminki 3967 2307

Vaikutavuuden ja oikeudenmukaisuuden tutkimusryhmä
Erikoistutkija Ilmo Keskimäki 3967 2256

Vammaispalvelut ja apuvälineet
Kehittämispäällikkö Aulikki Rautavaara 3967 2077

HYVINVOINNIN JA TERVEYDEN EDISTÄMINEN

Tulosaluejohtaja Sirpa Taskinen 3967 2148

Alkoholi- ja huumeetutkimusryhmä
Tutkimusprofessori Marja Holmila 3967 2012

Ehkäisevä päihdetyö
Kehittämispäällikkö Leena Warsell 3967 2489

Hyvinvointipolitiikka ja sosiaaliset ongelmat
Erikoistutkija Mikko Kautto 3967 2211

Kehittämisryhmä
Tutkimusprofessori Tom Arnkil 3967 2225

Lapsuus ja perhe
Tutkimusprofessori Marjatta Bardy 3967 2323

Naisiin kohdistuvan väkivallan ja prostituution ehkäisyryhmä
Projektipäällikkö Leena Ruusuvaara 3967 2122

Terveystieteiden edistämisen kuntastrategiaryhmä
Kehittämispäällikkö Maija Ritamo 3967 2084

Ympäristö ja hyvinvointi
Arkkitehti Marja Kurenniemi 3967 2322

STAKESTIETO

Tulosaluejohtaja Hannu Hämäläinen	3967 2375
Asiakaspalveluryhmä Toimittaja Leena Vihma	3967 2124
Julkaisuryhmä Päätoimittaja Riitta Viialainen	3967 2440
Tietopalvelu Tietopalvelupäällikkö Anja Heino	3967 2344
Tietoteknologian osaamiskeskus Tietohallintopäällikkö Pekka Ruotsalainen	3967 2351
Tilastoprosessit-ryhmä Kehittämispäällikkö Esa Arajärvi	3967 2355
Tilastot-ryhmä Kehittämispäällikkö Olli Nylander	3967 2350
Viestintä Viestintäpäällikkö Helena Lemminkäinen-Repo	3967 2002

HALLINTOPALVELUT

Johtaja Terhi Lönnfors	3967 2080
Henkilöstö- ja yleishallintoyksikkö Lakimies Riitta-Liisa Niittymaa	3967 2058
Johdon palvelut Suunnittelija Kirsi-Marja Lehtelä	3967 2685
Kansainväliset organisaatiosuhteet Kehittämispäällikkö Marjaliisa Kauppinen	3967 2020
Sisäinen tarkastus Tarkastaja Tuomo Hellstén	3967 2446
Suunnittelu Suunnittelupäällikkö Mikko Staff	3967 2070
Taloushallinto Talouspäällikkö Pasi Henriksson	3967 2635

ALUEYHTEISTYÖRYHMÄ

Johtaja Esko Hänninen	3967 2611
ULKOMAANAVUN YKSIKKÖ Tulosjohtaja Ali Arsalo Sähköposti Verkkopalvelu	3967 2042 idc@stakes.fi www.stakes.fi/ hedec
Itä-ryhmä Ryhmäpäällikkö (avoin)	
Etelä-ryhmä Ryhmäpäällikkö Riitta-Majja Hämäläinen	3967 2024
Työnhankinnan koordinointi Ulla Parviainen	3967 2036
Tuki-ryhmä Ryhmäpäällikkö Timo Sorsa	3967 2638

